

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

2 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 2, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 2, ISSUE 1

TOSHKENT-2020

МУНДАРИЖА/СОДЕРЖАНИЕ/CONTENT

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

1.АЗАМОВ Жасурбек Муродович
ҲУҚУҚНИ ҚЎЛЛАШ АМАЛИЁТИ: МУАММО ВА ЕЧИМЛАР.....8

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

2.МАМАТОВ Худоёр
ҚОНУН ҲУЖЖАТЛАРИНИ ИЖРОЧИЛАР ВА АҲОЛИГА ЕТКАЗИШ
МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....15

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

3.ИСМАИЛОВА Раъно Шухрат қизи
ДОГОВОР В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ АВТОМОБИЛЬНЫХ
ПЕРЕВОЗОК ГРУЗОВ.....21

4.ГАНИЕВ Нихолбек Валиевич
ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЯ ХИЗМАТЛАРИ СОҲАСИДАГИ
ШАРТНОМАЛАРНИНГ ТИЗИМИ.....30

5.ХАЙРУЛЛАЕВА Дилбар Абдусаматовна
ЧЕТ ДАВЛАТЛАР СУДЛАРИНИНГ ВА АРБИТРАЖЛАРИНИНГ ҲАЛ КИЛУВ
ҚАРОРЛАРИНИ ТАН ОЛИШ ВА ИЖРОГА ҚАРАТИШ ТУШУНЧАСИ ВА
МОҲИЯТИ.....38

6.ZAYNOBIDDINOVA Farangiz Baxtiyor qizi
REFORMS IN THE INVESTMENT LEGISLATION OF UZBEKISTAN.....45

7.ЮЛДАШОВ Абдумумин
ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛК БЎЙИЧА МИЛЛИЙ СТРАТЕГИЯЛАРНИНГ
АҲАМИЯТИ ВА БУТУНЖАҲОН ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛК
ТАШКИЛОТИНИНГ БУ БОРАДА ТУТГАН ЎРНИ.....53

ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ

8.ЭШИМБЕТОВА Дармон Уразбаевна, МАШКУРОВ Ғайрат Абдужалилович
КОРПОРАТИВ НИЗОЛАР ТААЛЛУҚЛИЛИГИ МЕЗОНЛАРИНИНГ ЎЗИГА
ХОС ЖИҲАТЛАРИ.....60

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

9.ОТАЖОНОВ Абдоржон Анварович, КУШБАКОВ Дилшод Мусурмонкулович
АҚЛИ РАСО ВА НАРОСОЛИК ТУШУНЧАСИ ҲАМДА МЕЗОНЛАРИ,
ШУНИНГДЕК УЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛИШГА ДОИР ЖИНОЯТ
ҚОНУНИ НОРМАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....73

10.АЛИЕВ Шухрат Хасанович, ҚАРШИЕВ Фуломжон Сайфуллаевич
ОИЛАДА ЁШЛАР ЖИНОЯТЧИЛИГИНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ
ЙЎНАЛИШЛАРИ.....87

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ
ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

**11.РАЖАБОВ Бахтиёр Алмахматович, АБДУҚОДИРОВ Фарходжон Фахритдин
ўғли**

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА ИСБОТ ҚИЛИШНИНГ ИШТИРОКЧИЛАРИ.....94

12.ХАСАНОВ Шавкатбек Хайбатуллаевич

СУД ЭКСПЕРТЛАРИНИНГ ПРОФИЛАКТИК ФАОЛИЯТИ.....102

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

13.САИДОВА Лола Абдувахидовна

ЖАҲОН ГЕНДЕР ТАРИХИГА БИР НАЗАР ВА ЎЗБЕКИСТОНДА ГЕНДЕР
СИЁСАТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....110

14.ОЧИЛОВ Бехзод Эргашович

ГЕНЕЗИС И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СУВЕРЕНИТЕТА И
МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАВОСУБЪЕКТНОСТИ РЕСПУБЛИКИ
УЗБЕКИСТАН (ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНОЙ АНАЛИЗ).....119

ЮРИДИК ХИЗМАТ, АДВОКАТУРА, НОТАРИАТ

15.ИСРОИЛОВ Боҳодир Ибрагимович

НОТАРИАЛ ФАОЛИЯТНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС
ХУСУСИЯТЛАРИ.....133

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

16.ТОШҚУЛОВ Журабой Ўринбоевич, УМИДУЛЛАЕВ Қахрамон Усманович

ҲУДУДЛАРНИНГ ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ РИВОЖЛАНИШИНИ
РЕЙТИНГ БАҲОЛАШНИНГ МУҲИМ ЖИҲАТЛАРИ.....141

17.ERKABAЕVA Shakhnoza Ikromjonovna

THE LEGAL STATUS OF PARTNERSHIPS IN SEVERAL DEVELOPED
COUNTRIES AND THE LIABILITY ISSUES IN PARTNERSHIPS.....149

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ХАЙРУЛЛАЕВА Дилбар Абдусаматовна,

Ўзбекистон Республикаси Судьялар Олий Кенгаши ҳузуридаги Судьялар

Олий Мактаби тингловчиси

E-mail: dilbar.khayrullaeva@gmail.com

ЧЕТ ДАВЛАТЛАР СУДЛАРИ ВА АРБИТРАЖЛАРИНИНГ ҲАЛ ҚИЛУВ ҚАРОРЛАРИНИ ТАН ОЛИШ ВА ИЖРОГА ҚАРАТИШ ТУШУНЧАСИ ВА МОҲИЯТИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): ХАЙРУЛЛАЕВА Д.А. ЧЕТ ДАВЛАТЛАР СУДЛАРИ ВА АРБИТРАЖЛАРИНИНГ ҲАЛ ҚИЛУВ ҚАРОРЛАРИНИ ТАН ОЛИШ ВА ИЖРОГА ҚАРАТИШ ТУШУНЧАСИ ВА МОҲИЯТИ // Юрист ахборотномаси - Вестник юриста - Lawyer herald. № 2 (2020), Б.38-44.

№2 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-2-5>

АННОТАЦИЯ

Мақолада чет давлатлар судлари ва арбитражларининг ҳал қилув қарорларини тан олиш ва ижрога қаратишнинг моҳияти, мазкур қарорларни тан олиш тушунчаси ва бу борада доктринал ёндашувлар ва ушбу қарорларни тан олиш ва ижрога қаратиш ўртасидаги сабабий боғланиш масалалари ёритилган. Ишнинг мақсади чет давлатлар судлари ва арбитражлари қарорларини тан олиш ва ижрога қаратиш тушунчаси ва моҳиятини аниқлаш бўлиб, илмий назариялар ва миллий қонунчилик нормалари таҳлил этилди, тегишли ҳулосалар ва миллий қонунчилик ҳужжатларига таклифлар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: чет давлат суди, арбитраж, қарор, тан олиш, ижрога қаратиш, суверенитет, ҳуқуқий оқибат, ассимиляция, хусусий ҳуқуқ, процессуал тартиб.

ХАЙРУЛЛАЕВА Дилбар Абдусаматовна,

Слушатель Высшей школы судей при

Высшем судебном совете Республики Узбекистан

E-mail: dilbar.khayrullaeva@gmail.com

ПОНЯТИЕ И СУЩНОСТЬ ПРИЗНАНИЯ И ПРИВЕДЕНИЯ В ИСПОЛНЕНИЕ РЕШЕНИЙ ИНОСТРАННЫХ СУДОВ И АРБИТРАЖЕЙ

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются сущность признания и приведение в исполнение решений иностранных судов и арбитражей, понятие признания решений иностранных судов и арбитражей и доктринальные подходы и причинные связи между ними в этом вопросе, Целью работы является исследование правовой природы и концепции признания и приведение в исполнение решений иностранных судов и арбитражей, проанализированы научные теории и национальные законодательные нормы, даны соответствующие выводы и предложения национального ства.

Ключевые слова: иностранный суд, арбитраж, решение, признание, исполнение, суверенитет, правовое последствие, ассимиляция, частное право, процессуальный порядок.

KHAYRULLAEVA Dilbar,

Trainee of the of the Supreme School of Judges at the Supreme Judicial Council
of the Republic of Uzbekistan

E-mail: dilbar.khayrullaeva@gmail.com

CONCEPT AND ESSENCE OF RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF FOREIGN JUDGMENTS AND ARBITRAL AWARDS

ANNOTATION

The article considers the essence of recognition and enforcement of foreign judgments and arbitral awards, the concept of recognition of foreign judgments and arbitral awards and the doctrinal approaches to the issue as well as issues of causal relationship between them. The purpose of the work is to investigate the legal nature and concept of recognition and enforcement of foreign judgments and arbitral awards, in this regard scientific theories and national legislative norms were analyzed, relevant conclusions and proposals for national legislative acts were developed.

Keywords: foreign court, arbitration, judgment, arbitral award, recognition, enforcement, sovereignty, legal consequence, assimilation, private law, procedural order.

Бугунги кунда давлатлар ўртасидаги халқаро иқтисодий ва савдо алоқаларининг кенгайиши иқтисодиёт соҳасидаги низоларни ҳал этиш ҳамда одил судловни амалга ошириш борасида чет давлатлар ва арбитражлари қарорларини тан олиш ва ижрога қаратиш заруриятини келтириб чиқаради. Суд ҳужжатларининг эркин айланмаси мамлакатимиз ҳамда чет давлатлар юридик ҳамда жисмоний шахсларининг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш ҳамда бузилган ҳуқуқларини тиклашда самарали восита бўлиб, мамлакатимизнинг жаҳон иқтисодиётининг мустақил субъекти сифатидаги жозибадорлигини оширади.

Миллий қонунчилик ва халқаро шартномаларда белгиланган чет давлатлар ва арбитражлари қарорларини тан олиш ва ижрога қаратишни тартибга солиш механизмида мазкур қарорларни "тан олиш ва ижрога қаратиш" тушунчаси муҳим ўрин тутди. Чет давлатлар ва арбитражлари қарорларини тан олиш ва ижрога қаратиш юзасидан Ўзбекистон Республикаси қатор халқаро шартномалар иштирокчиси бўлсада, ушбу халқаро-ҳуқуқий ҳужжатларда "тан олиш ва ижрога қаратиш" тушунчасига таъриф берилмаган.

Бу борада тадқиқотчиларнинг ёндашувлари турли туман бўлиб, аксарият тадқиқотчилар фикрига мувофиқ, чет давлатлар суд қарорларини тан олиш қарздор жойлашган давлатнинг суверенитети чекланиши билан боғлиқ [6, Б.252]. Лекин

мазкур фикрни инкор этган А.А. Рубанов давлатнинг чет давлат ҳуқуқини қўллаш ёки чет давлат суд қарорини тан олишининг ихтиёрийлиги давлат суверенитетини чеклаш масаласини инкор этишини таъкидлайди [8, Б.94]. Бундан ташқари, мазкур қарорлар хусусий шахслар ўртасидаги низо бўйича қабул қилинганлиги учун ҳам қарздор жойлашган давлат суверенитетига раҳна солмайди [9, Б.66-84]. Фикримизча, давлатнинг суверенитети давлат функцияларини амалга оширишга бўлган давлат монополияси бўлиб, чет давлат суд қарори қарздор жойлашган давлатнинг мазкур монополияни чеклашга бўлган розилиги асосидагина амал қилади.

Чет давлатлар судлари ва арбитражлари қарорларини тан олиш тушунчасини аниқлашда унинг назарий қоидаларига тўхталиш лозим. Зеро, мазкур доктриналар қарздорнинг жойлашган давлат ҳудудида чет давлат суд қарорини тан олишнинг ҳуқуқий оқибатларини аниқлашда муҳим аҳамиятга эга.

Ҳаракатларнинг тарқалиши назарияси (инг. extension of res judicata) [13, Б.441-461] га мувофиқ суд қарорини тан олиш у қабул қилинган давлатда таъминланган юридик кучни тақдим этиш оқибатига эга бўлишдир. Мазкур ёндашув тарафдорларининг таъкидлашича, чет давлат суд қарорини тан олиш қарздор жойлашган давлатнинг ҳуқуқий ҳужжати бўлиб, унинг воситасида қарздор жойлашган давлатнинг ҳудудида қарорнинг қонуний кучи амал қилади [1, Б.149-151]. Назарияни танқид қилган тадқиқотчиларнинг фикрича, турли ҳуқуқий тизимларда суд қарорларининг ҳаракати турлича бўлиб, у қабул қилинган давлатда бўлгани каби таъсир кучини тақдим этиш кутилмаган оқибатларга олиб келиши мумкин [4, Б.145-146]. Фикримизча, мазкур ёндашув асосиздир, зеро ҳудудий устуворлик тамойилига мувофиқ суд қарори ўз ҳудудидан ташқарида ҳаракат қила олмайди, шу сабабдан чет давлат суд қарори тан олаётган давлат қонунчилиги доирасида амал қилади.

Ассимиляция назариясига мувофиқ чет давлат суд қарорининг амал қилиши тан олаётган давлатда қабул қилинган қарорнинг амал қилиши билан тенгдир. Бунда чет давлат суд қарори шунга ўхшаш иш бўйича миллий судлар қабул қилган қарор вужудга келтирадиган ҳуқуқий оқибатлардан ортиғи билан таъминламаслиги лозим [4, Б.146]. Фикримизча, чет давлат суд ҳужжатлари ёки ҳуқуқини тан олишнинг моҳияти давлат томонидан уларни ҳақиқий ва мавжуд дея ҳисобланишидир. Мазкур ёндашувни асосли деб ҳисоблаймиз, зеро, тан олинган ҳар қандай чет давлат ҳужжати миллий ҳужжат каби юридик кучга эга бўлиб, давлат ҳудудида қонуний амал қилади.

Мазкур ёндашув қатор давлатлар қонунчилигида тадбиқ этиб келинмоқда. Хусусан, Австриянинг 1896 йилги "Ижро иши ҳамда талабларни таъминлаш бўйича чоралар кўриш тўғрисида"ги Қонунининг 84b- моддасига асосан мажбурий ижро эълон қилинишининг қонуний кучга киришидан сўнг чет давлат ижро ҳужжати маҳаллий (австрия) ҳужжат сифатида қабул қилиниши лозим. Аммо унга келиб чиқувчи давлатда таъминланадиган амал қилиш кучидан ортиғи таъминланмайди [7, Б.176]. 2007 йилги Македониянинг "Халқаро хусусий ҳуқуқ тўғрисида"ги Қонунининг 100-моддасига мувофиқ, чет давлат суд қарорининг тан олиниши миллий суд қарори каби ҳуқуқий оқибатларни келтириб чиқаради.

Шундай қилиб, чет давлатлар судлари ва арбитражлари қарорларини тан олиш тан олаётган давлат суд қарори эга бўлган юридик кучни тақдим этиш бўлиб, мазкур тан олишни қарздор жойлашган давлат ҳудудий устуворлигининг ихтиёрий чекланиши деб ҳисоблаймиз.

Халқаро шартномалар ҳамда давлатлар қонунчилигида чет давлатлар суд ва арбитраж қарорларига нисбатан "тан олиш" билан биргаликда "ижро этиш" атамаси

ҳам қўлланилади. Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги ҳамда халқаро шартномаларда атамаларнинг қўлланилишида бир хиллик мавжуд эмаслиги кузатилади. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексида "тан олиш ва ижрога қаратиш" (248-м.) қўлланилса, [10] Фуқаролик процессуал кодексида "ижро этиш" (372-м.) ва "тан олиш ҳамда ижрога қаратиш" (364-м.) белгиланган [12]. "Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида" ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 6-моддасида "ижро этиш" ифодаланган [11]. Халқаро шартномаларда, хусусан, 20 март 1992 йилги Хўжалик фаолиятини амалга ошириш билан боғлиқ низоларни ҳал қилиш тартиби тўғрисида Киев Битимининг 7-моддаси ва 22 январь 1993 йилги Фуқаролик, оилавий ва жиноий ишлар бўйича ҳуқуқий ёрдам ва ҳуқуқий муносабатлар тўғрисида Минск Конвенциясининг 51-моддасида "тан олиш ва ижро этиш" келишилган.

Доктринада чет давлатлар суд қарорлари икки тоифага бўлинган: тан олиниши лозим бўлган ҳамда тан олиниши ва мажбурий ижро қилиниши лозим бўлган қарорлар [5, Б.347]. Иккинчи тоифадаги қарорларда чет давлат суд қарорини тан олиш уни мажбурий ижро қилинишининг зарурий шарти ҳисобланади. Мазкур ёндашув тарафдорлари чет давлат суд қарорини тан олиш унинг келгусидаги мажбурий ижро қилинишининг зарур шарти деб ҳисоблайди. [3, Б.47]. Мазкур фикрни Л.П. Ануфриева ҳам тасдиқлайди, чет давлат суд қарорининг тан олиниши ва ижроси бир медалнинг бир-биридан фарқланувчи икки томонидир [2, Б.379]. Мазкур фикрни асосли деб ҳисобламаймиз, негаки, чет давлат суд ва арбитраж қарорини тан олиш алоҳида мустақил процессуал ҳаракат бўлиб, ушбу суд қарорининг мажбурий ижро қилиниши талаб этилмаслиги ҳам мумкин.

Миллий қонунчилигимизга мурожаат этсак, Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодекси (бундан кейинги ўринларда-ИПК) нинг 248-моддасига мувофиқ чет давлатлар судларининг ва арбитражларининг ҳал қилув қарорлари Ўзбекистон Республикасининг тегишли халқаро шартномалари ҳамда қонун ҳужжатларида белгиланган ҳолларда иқтисодий судлар томонидан тан олинади ва ижрога қаратилади [10]. ИПКнинг 248-249-моддаларида "тан олиш ва ижрога қаратиш" тушунчасининг қўлланилиши процессуал қонунчиликда чет давлат судлари ва арбитражлари қарорларининг Ўзбекистонда миллий судлар қарорлари каби амал қилишининг тартибга солинишини намоён этади.

Тан олинган ва ижрога қаратилган чет давлатлар судлари ва арбитражлари қарорлари Ўзбекистон ҳудудида ҳуқуқий оқибат келтириб чиқариши мумкин. Чет давлат ваколатли судининг иш юритувида айни бир шахслар ўртасидаги, айни бир предмет тўғрисидаги ва айни бир асослар бўйича низо юзасидан қонуний кучга кирган ҳал қилув қарорининг мавжуд бўлиши ИПКнинг 110-моддасига асосан, иш юритишни тугатиш учун асос ҳисобланади, бундан иқтисодий суд томонидан чет давлат судининг ҳал қилув қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш рад этилган ҳоллар мустасно. Бундан ташқари, ИПКнинг 243-моддасига асосан чет давлат судининг айни бир шахслар ўртасидаги, айни бир предмет тўғрисидаги ва айни бир асослар бўйича қабул қилинган, қонуний кучга кирган ҳал қилув қарори мавжуд бўлса, ушбу ишни кўриш Ўзбекистон Республикаси иқтисодий судининг мутлақ ваколатига кирмаса ёки кўрсатилган ҳал қилув қарори тан олинса ва ижро этилса, иқтисодий суд иш юритишни тугатади. Демак, ИПКнинг 243-моддасига мувофиқ, процессуал оқибатлар чет давлат суди қарори Ўзбекистон Республикасида тан олинган ва ижро этилган ҳолларда вужудга келади. Таъкидлаш жоизки, чет давлат суди ва арбитражи қарорининг тан олиниши ёки ижро этилиши иқтисодий суднинг тан олиш ёки ижро этиш тўғрисидаги ажрими қабул қилиниши билан ифодаланади. Шу ўринда, чет давлат судларининг ва арбитражларининг

ҳал қилув қарорларини ижрога қаратиш 258-моддасида мустақамланган бўлиб, чет давлат судининг ёки арбитражининг ҳал қилув қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш бу ҳақда ажрим чиқарган суд томонидан бериладиган ижро варақаси асосида Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда амалга оширилади.

ИПКнинг 248-258-моддаларида чет давлатлар судлари ва арбитражлари қарорларини тан олиш ва ижрога қаратишнинг процессуал тартиби белгиланган бўлсада, ижрога қаратиш талаб этилмайдиган ишлар бўйича чет давлатлар судлари ва арбитражлари қарорларини тан олишнинг процессуал тартиби мустақил ҳолда тўғридан-тўғри тартибга солинмаган. Чет давлатлар судлари қарорларини тан олиш ва ижрога қаратиш ўртасида сабабий боғланиш масаласида тадқиқотчиларнинг фикри турлича. К.Керамеуснинг таъкидлашича, ҳозирги замон аксарият ҳуқуқий тизимларида чет давлатлар судлари қарорларини "тан олиш" ва уни "мажбурий ижрога қаратиш" ўртасидаги фундаментал фарқлар тўғрисидаги фикрлар қўллаб-қувватланмоқда [14, Б.335]. Мазкур фарқлар шундан иборатки, чет давлат суди қарорини тан олишнинг моҳияти суд қарорининг истисно ("res judicata effect of foreign judgment") хусусиятига эгаллигидир, "мажбурий ижро" эса ундирувни қарздорнинг мол-мулкига қаратиш ёки уни мажбуриятни бажаришга мажбур қилишдир. Мазкур ёндашув хорижий давлатлар қонунчилигида ҳам ифодаланган, жумладан, Россия Федерациясининг 24 июнь 2002 йилги Арбитраж процессуал кодексининг 245-1-моддасига мувофиқ, мажбурий ижро талаб этилмаган чет давлатлар судлари ва арбитражлари қарорлари, агар манфаатдор тараф томонидан эътироз билдирилмаса, иш юритувсиз тан олинади. Кодексда чет давлатлар судлари ва арбитражлари қарорларини иш юритувсиз тан олиш ҳамда мажбурий ижрога қаратиш алоҳида тартибга солинган. Бунда суд қарорини тан олишнинг процессуал талабларидан ижрога қаратиш учун ҳам қўлланилади. Демак, чет давлат суд қарорининг тан олиниши унинг мажбурий ижрога қаратилишининг дастлабки шарти ҳисобланмайди.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, такидлаш лозимки, доктринада чет давлат суди қарорини тан олиш икки маънода тушунилади. Кенг маънода чет давлат суд ва арбитраж қарорининг тан олаётган давлат ҳудудида қонуний кучга эгаллигига бўлган давлатнинг розилиги тушунилади. Мазкур суд қарорлари тор маънода тан олаётган давлат ҳудудида мажбурий ижрога қаратилиши лозим бўлган чет давлат суд қарорининг истисно хусусиятига эга бўлишига давлатнинг розилигини англатади. Бунда чет давлат суди ва арбитражи қарорини тан олиш уни мажбурий ижрога қаратишни назарда тутмайди, яъни мазкур қарорларни тан олиш ва ижрога қаратиш ўртасида сабабий боғланиш мавжуд бўлмайди.

Ўзбекистон Республикасининг амалдаги қонунчилигига мувофиқ, чет давлат суд ва арбитражи қарорини тан олиш уни ижрога қаратишнинг зарурий шарти бўлиб, мазкур қарорларни тан олишнинг уларни мажбурий ижро этишдан алоҳида, мустақил процессуал тартиби белгиланмаган. Бу эса, мазкур суд ҳужжатларни тан олиш ва ижрога қаратиш ўртасидаги сабабий боғланишнинг ноаниқлигидан далолат беради. Доктрина ҳамда чет давлатлар ҳуқуқни қўллаш амалиётига мувофиқ ИПКнинг 33-бобини ижрога қаратиш талаб этилмайдиган чет давлатлар судлари ва арбитражлари қарорларини тан олишнинг процессуал тартиби билан тўлдириш мақсадга мувофиқ.

Доктринага мувофиқ, тан олинган ҳамда ижрога қаратилган чет давлатлар ва арбитражлари қарорлари миллий суд қарорлари билан тенглаштирилган экан, ИПКнинг 73-моддасини тан олинган ва ижрога қаратилган чет давлатлар судлари ва арбитражлари қарорлари билан аниқланган ҳолатлар суд худди шу шахслар

иштирок этаётган бошқа ишни кўраётганида янгидан исбот қилинмаслиги тўғрисидаги банд билан тўлдириш мақсадга мувофиқдир.

Иқтибослар/Сноски/References

1.Аверин Д.Д. Положение иностранцев в советском гражданском процессе. - М.: Издательство Московского университета, 1966. (Averin D.D. The position of foreigners in the Soviet civil process. - Moscow: Moscow University Press, 1966)

2.Ануфриева Л.П. Международное частное право: учебник :3 т. - М.: БЕК, 2001. (Anufrieva L.P. International private law: textbook: V.3. - М.: БЕК, 2001)

3.Зайцев Р.В. Признание и приведение в исполнение в России иностранных судебных актов / под ред. В.В. Яркова. - М.: Волтерс Клувер, 2007. (Zaitsev R.V. Recognition and enforcement of foreign judicial acts in Russia / ed. V. V. Yarkov. - Moscow: Wolters Kluwer, 2007.)

4.Куликова Д.С. Основные концепции, лежащие в основе института признания и приведения в исполнение судебных решений зарубежных стран. Вестник РГГУ. Серия "Экономика. Управление. Право". - М.:2014. (Kulikova D.S. The main concepts underlying the institute of recognition and enforcement of judicial decisions of foreign countries. RSUH Bulletin. Series " Economy. Management. Pravo". - Moscow: 2014.)

5.Лунц Л.А. Международное частное право. Всесоюзный институт юридических наук Министерства юстиции СССР. - М.: Юрид. изд-во, 1949. (Lunts L.A. International private law. All-Union Institute of legal sciences of the Ministry of justice of the USSR. - Moscow: Yurid. ed., 1949)

6.Марышева Н.И. Семейные отношения с участием иностранцев: правовое регулирование в России. - М.: Волтерс Клувер, 2007. (Marysheva N.I. Family relations with the participation of foreigners: legal regulation in Russia.Moscow: WoltersKluwer, 2007)

7.Международное частное право: иностранное законодательство / Сост. и научн. ред. А.Н. Жильцов, А.И. Муранов. - М.: Статут, 2000.. (International private law: foreign legislation / Comp. and scientific ed. A.N. Zhiltsov, A.I. Muranov. - Moscow: Statute, 2000)

8.Рубанов А.А. Теоретические основы международного взаимодействия национальных правовых систем. - М.: Наука, 1984. (Rubanov A.A. Theoretical bases of international interaction of national legal systems. - Moscow: Nauka, 1984)

9.Терехов В.В. Дискуссия о возможности и необходимости трансграничного действия судебных решений // Вестник гражданского процесса, 2014, N 1. (Terekhov V.V. Discussion about the possibility and necessity of cross-border action of judicial decisions // Bulletin of civil procedure, 2014, N 1)

10.Ўзбекистон Республикасининг Иқтисодий процессуал кодекси. Расмий нашр - Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги. - Т.: Адолат, 2018 й. (Economic procedural code of the Republic of Uzbekistan. The official publication - the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan. - Tashkent: Justice, 2018)

11.Ўзбекистон Республикасининг "Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида" ги Қонуни, 2001 йил 29 август. (Law of the Republic of Uzbekistan "On Execution of documents of judicial and other bodies", August 29, 2001) <https://www.lex.uz/acts/26477>

12.Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси, 2018 йил 22 январь.(Code of Civil Procedure of the Republic of Uzbekistan, January 22, 2018) <https://lex.uz/docs/3517337>

13.Harder S. The effects of recognized foreign judgments in civil and commercial matters. International and Comparative Law Quarterly / Volume 62 / Issue 02 /April

2013.- Cambridge University Press, 2013.

14. Kerameus K.D. Enforcement in the international context in: *Recueil Des Cours: Collected Courses of the Hague Academy of International Law.* - Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 1998.